

„Caracterul și viața împăratului Iosif al II-lea”. Povestiri despre împăratul austriac apărute într-un periodic din orașul Sibiu de la mijlocul secolului al XIX-lea (I)

Ana Maria ROMAN-NEGOI

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie
„1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia, Department of History, Archeology and Museology

Personal e-mail: romannegoianamaria@yahoo.com

“The Character and Life of Emperor Joseph II.” A History of the Austrian Emperor, published in a periodical from Sibiu in the middle of the nineteenth century

The personality of emperor Joseph II was complex and controversial. An extremely capable political man, eager to reform the Austrian empire; he had a political purpose that all his measures should come to serve the general good. “Everything for the people, nothing for the people” was probably his supreme creed. His travels through the Transylvanian space would lead to the crystallization of the myth of the good emperor in the Romanians consciousness. His image, however, was perceived differently by German society in this space and fluctuated according to political realities throughout the 19th century. The little stories that are published by the German press in Transylvania can provide important data on the ideological expectations of the Saxon society in relation to the central authority. To give a concluding example, I brought to the attention of the specialists a compilation of small stories - “The Character and Life of Emperor Joseph II” - published in the Sibiu periodical of German language “Neu und Alt Siebenbürgischer Provinzialkalender” in 1846. The direct translation of the entire compilation is thought of as a documentary contribution and primary source for new studies on the emperor’s image within Transylvanian society.

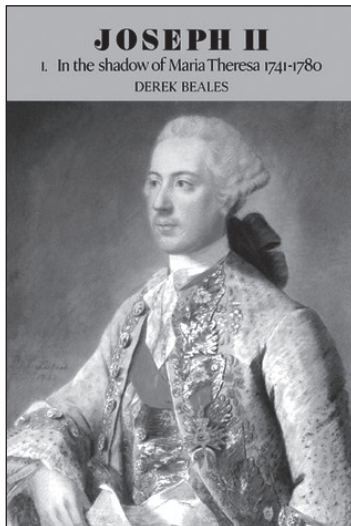
Keywords: Transylvania, Joseph II, nineteenth century, the Habsburg reformism, revolution, periodic

Împăratul Iosif al II-lea, prin profilul concentrat al vieții și guvernării sale, a devenit un subiect central al literaturii populare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea precum și în decursul secolului al XIX-lea.

Simpla enumerare a lucrărilor populare, a romanelor istorice, studiilor, povestioarelor și articolelor destinate acestui subiect, din spațiul european, ar însemna câteva sute de lucrări. O abordare a perioadei domniei lui Iosif al II-lea se dovedește un subiect inepuizabil încă, motivat de complexitatea, dar și de caracterul controversat al măsurilor sale, care

i-au asigurat o publicitate imensă, nu doar în epoca sa ci și în posteritate¹. Retrospectiva asupra diferitelor momente ale istoriei Austriei din perioada secolului al XIX-lea, îl înregistrează pe Iosif al II-lea și epoca sa ca prezențe constante ale exercițiului literar cu caracter istoric², diferențiat prin ponderea domeniilor de interes sau tiparele de construcție ale portretului, care au fost plasate pe fundalul momentelor și cadrelor politice³. Cu o carismă deosebită și „asociat unei epoci de aur”⁴, Iosif al II-lea a trezit în conștiința multor popoare ale Imperiului Habsburgic speranța unui viitor mai

bun. Ulterior, prin popularitatea care l-a urmărit și dincolo de limitele timpului său, subiectul Iosif al II-lea a alimentat constructul noilor producții literare și populare cu caracter istoric⁵.

Apropierea de subiectul Iosif al II-lea se poate realiza la momentul actual de pe pozițiile unei literaturi bogate, pe care o punctăm dinspre general spre particular. Astfel, literatura care îl are ca subiect pe împăratul austriac cuprinde: lucrările cu caracter biografic și memorii despre împărat, membri ai familiei și oamenii politici cu care acesta a colaborat în timpul coregenței și domniei; epitafori literare care au apărut după moartea sa; nuvele și romane istorice; simple povestioare sau relatări despre viața și călătoriile sale⁶. Aceste lucrări reprezintă importante puncte de reper în modul în care opinia publică a receptat și s-a raportat în timp la personalitatea acestui simbol al Luminilor și la măsurile complexe de reformă adoptate în perioada sa⁷.

Un segment mai puțin studiat de către istoriografia românească de specialitate este reprezentat de aceste povestioare sau relatări despre viața și călătoriile împăratului. Analiza acestora din perspectivă științifică poate releva noi aspecte asupra modului în care societatea transilvăneană percepea personalitatea împăratului în diferitele momente politice ale epocii secolului al XIX-lea sau chiar începutul secolului al XX-lea⁸, mult după dispariția sa fizică de pe scena Imperiului Habsburgic.

Încă din momentul nașterii sale, opinia publică austriacă din întregul Imperiu a avut mari speranțe de la persoana și domnia sa. Mai mult ca niciodată a existat la nivelul tuturor claselor sociale un orizont de așteptare orientat către progres, către mai bine. După o domnie lungă și conservatoare a lui Carol al VI-lea (1711-1740)⁹, în timpul căruia modernizarea societății austriece a stagnat, a urmat un nou compromis politic și social, domnia împărătesei Maria Tereza (1740-1780)¹⁰. *Sanctiunea Pragmatică* nu a asigurat transferul

lin pe care îl aștepta societatea. Războiul pentru succesiunea austriacă (1741-1748), care a implicat și alte state europene a căpătat proporțiile unui conflict internațional. Franța, Spania, Bavaria s-au regăsit de partea Prusiei, fiecare dintre ele contestând dreptul ca tronul Austriei să fie ocupat de o femeie¹¹. Nașterea lui Iosif al II-lea a adus liniștea în cadrul Austriei. Problema succesiunii dinastice la tronul Imperiului Austriac, pe fundalul războaielor cu Prusia, era astfel rezolvată.

Perioada coregenței (1765-1780) nu a fost lipsită de probleme. Una dintre cele mai importante a fost conflictul deschis dintre împărăteasă¹² și fiul ei¹³. Simțindu-se îngrădit în acțiunile sale de un părinte prudent, Iosif a luat decizia de a călători în Rusia¹⁴, Franța¹⁵, Italia și în Imperiu pentru a cunoaște mai bine realitățile politice și sociale ale Europei și în mod special ale propriului stat.

Călătoriile lui reprezintă nu doar prilejuri de manifestare ale unui spirit nonconformist¹⁶; ele se constituie ca importante experiențe politice, circumscrise programului imperial și principiilor personale, potrivit cărora „*a fi rege e o profesie și trebuie să mergi acolo unde e nevoie de tine*”¹⁷. Particularitățile acestei gândiri progresiste a împăratului trebuie asociate modelelor de inspirație, dintre care se detașează figura lui Frederic al II-lea al Prusiei¹⁸. Coborârea în mijlocul mulțimilor marchează debutul unui exercițiu politic devenit un arhetip al suveranului exemplar¹⁹: împăratul călătorește incognito, sub numele de contele Falkenstein²⁰, însoțit numai de câte unul sau doi generali, un ofițer de stat major și unii secretari, ca să aibă cui dicta rezultatele experienței sale, iar uniformă îmbrăca mai rar, umbla mai mult în frac, pentru ca atât mai ușor și nejenat să poată vedea și studia toate, starea trupelor, fortificațiunii, industria și viața de la orașe, cultivarea pământului și „*starea tristă a iobăgiei tirănite*”²¹. Acestea reprezintă punerea în practică a unui tipar teoretic, pe care Iosif al II-lea îl avea foarte bine fixat: „[...] *Călătoriile trebuie aranjate încât să fie economicoase și lipsite de vechile prejudecăți care induceau în eroare suveranii, făcându-i să creadă că conduc glorios și că numai ei înșiși țin frâiele conducerii, când de fapt se pare că nu văd decât ochii și rapoartele altora și tot ceea ce fac este să joace rolul unei fantome glorioase*”²².

Călătoria ca element politic propagandistic²³ modern, regăsită astăzi în accepțiunea turneului, a îndeplinit un rol multiplu: în primul rând a reprezentat o modalitate de cunoaștere directă a realităților Imperiului - un element cu greutate în deciziile reformatoare ale împăratului; în al doilea rând a constituit un puternic factor creator de popularitate, prin diferite povestioare ce erau publicate încă de atunci, alimentând aura mitică creată în jurul persoanei sale. Gradual, se va ajunge la crearea *mitului bunului împărat*²⁴ ce va dăinui până în preajma Primului Război Mondial²⁵.

Datorită acestor călătorii, încă din timpul vieții lui Iosif al II-lea, apar lucrări – adevărate compilații – care adună povestioare sau întâmplări fictive sau cel puțin hiperbolizate ce relatează întâlnirile împăratului cu oamenii simpli. Autorii caută în general să vină în întâmpinarea publicului, în funcție de epocă și etnie. Din acest motiv nota acestor povestioare variază, de la „binevoitoare”, „moralizatoare” sau „negative” față de împărat²⁶.

Presa săsească din Transilvania a redat în perioada coregenței și domniei lui Iosif al II-lea o serie de povestioare și istorii din timpul călătoriilor sale și a vieții publice. Multiplicarea acestora se va produce cu predilecție după anul 1773, mai precis, după prima călătorie a lui Iosif în Transilvania²⁷. În acest context s-a creat în rândul sașilor un puternic loialism dinastic²⁸ condiționat, ce va rezista până în perioada Primului Război Mondial. Dacă la românii ardeleni imaginea împăratului a fost și după moartea sa, una extrem de pozitivă, în spațiul german transilvănean lucrurile au fost mult mai nuanțate²⁹. Chiar din perioada domniei sale, pe fondul reformelor sale, sașii au publicat și opinii critice³⁰ din cauza faptului că privilegiile politice³¹ de care se bucurau au fost reduse drastic de reformele iosefine³². Ulterior, după moartea împăratului, periodicele săsești vor reveni constant cu astfel de povestioare, cerute de un public bine educat³³ și avizat ce era favorabil imaginii împăratului reformator³⁴.

„Caracterul și viața împăratului Iosif al II-lea”³⁵ este o culegere de mici povestioare populare publicate în periodicul sibian de limbă germană *Neu und Alt Siebenbürgischer Provinzialkalender* în anul 1846.

Periodicul a avut o mare longevitate fiind publicat anual în intervalul anilor 1797-1891³⁶ de către familia de tipografi Barth: Petrus Barth (1797-1801) și Johannes Andreas Barth (1801-1832). Ulterior, misiunea de publicare a periodicului a fost preluată de ginerele lui Andreas Barth, Johann Georg Samuel von Closius (1832-1859). Periodicul a avut mici schimbări de nume în decursul lungii sale perioade de apariție dar în esență structura acestuia a fost păstrată de-a lungul timpului, de la apariție până în momentul încetării tipării sale³⁷. Întregul fond al periodicului se află în cadrul colecțiilor Bibliotecii Muzeului Național Brukenthal și a fost digitizat în perioada 2013-2015³⁸, în cadrul unui proiect european³⁹.

Calendarul din anul 1846 a fost editat de către Georg Samuel von Closius⁴⁰ și păstrează structura clasică a acelei perioade⁴¹: „Genealogia Casei Imperiale Domnitoare de Austria”; *Normatag (zilele de sărbători religioase în care nu sunt permise distracții, baluri, festivități)*; *Vacanța instanțelor judecătorești*; *Sărbătorile religioase de peste an*; *Lămuriri despre cele 12 semne zodiacale*; *soarele și planetele sale*; *fazele lunii și abreviații*, 1 p.; *Calendarul propriu-zis*; *note, sfaturi și*

informații, inclusiv o istorioară intitulată „Characterzüge aus dem Leben Kaisers Joseph II.” [„Caracterul și viața împăratului Iosif al II-lea”], de 5 p.; apoi, „Postbericht“ [„Raportări/stiri de la poștă”], 1 p.; „Informații asupra [orarului] oficiului postal central din Sibiu: sosiri și expediții poștale”; *Lista localitatilor prin care trece poșta pe ruta Sibiu – Timisoara – Buda – Viena; Poșta din Transilvania cu localități și orar*⁴².

Se pot remarca din titlurile enunțate, diversitatea subiectelor care apar în acest periodic. Acest balans între subiectele sobre și cele utile ne descoperă universul preocupărilor societății transilvănene de la mijlocul secolului al XIX-lea, iar acest *Calendar* poate deveni o sursă importantă în descrierea mentalului colectiv al acestei perioade. Suita de istorioare despre Iosif al II-lea grupate sub numele de „Characterzüge aus dem Leben Kaisers Joseph II.”⁴³ apare spre finalul periodicului și se întinde pe cinci pagini fiind publicată la rubrica *Diverse*⁴⁴, o rubrică cu caracter educativ. Cum aceste periodice nu au numerotate paginile vom reda istorioarele fără o referire la numărul paginii.

„Caracterul și viața împăratului Iosif al II-lea”⁴⁵

„Câțiva țărani au dat odată împăratului o jalbă. După ce împăratul a cercetat-o cu cea mai mare atenție, țărani nu și-au putut stăpâni emoția și au exclamat: „Mulți ani trăiască împăratul nostru cel mai bun, cât de binevoitor este”. Împăratul li s-a adresat cu ochi strălucitori: „De ce sunteți surprinși copii mei? Nu sunt eu oare părintele și prietenul vostru?”

„O doamnă i-a dat de înțeles împăratului că înlăturarea protocolului de la curte ar crea unele neplăceri persoanelor de rang înalt, care aveau dificultăți să se obișnuiască cu noile relații sociale mai degajate. Iosif i-a răspuns: „Mi-ar fi greu să renunț la relațiile sociale atât de plăcute mie. Cine crede că protocolul rigid este atât de necesar pentru cercurile înalte să se ducă în Japonia, unde conducătorul trebuie să stea întreaga ceremonie nemișcat pe tron și nu are voie nici să întoarcă capul”.

„O întâmplare care este un exemplu al iubirii de dreptate a împăratului s-a petrecut în Polonia. Într-un mic orașel un funcționar, care administra o casă [de bani n.t.] publică, avea un fiu nechibzuit, care risipise deja sume mari de bani. Odată, chiar când împăratul era prezent în oraș, fiul i-a cerut tatălui 600 de guldeni susținând că onoarea și viața lui ar depinde de această sumă. După unele reproșuri și avertismente tatăl a deschis în cele din urmă casa [de bani] publică: „Aceasta este singura cale să îndeplinesc cererea ta, dar gândește-te ce responsabilitate îmi asum prin aceasta.” Nepăsător fiul a luat banii din casă, a plecat vijelios și i-a risipit. Tatăl a folosit aceasta doar ca o sperietoare și a pus imediat la loc suma din propria sa avere. Monstrul său de fiu a cerut o audiență la împărat și, susținând cu lacrimi prefăcute că obligația sa de supus este mai mare decât cea de fiu, i-a dezvăluit acestuia faptul că tatăl său a luat din casa imperială 600 de guldeni. Roagă ca familia sa să fie menajată (referindu-se probabil la propria-i recompensă). Împăratul supărat la culme a pus să fie arestat tatăl și să fie verificată casa. După ce a aflat adevărul, împăratul l-a condamnat la 10 ani de pușcărie pe fiul nereușit, iar tatălui i-a mărit leașa pentru a-l mângâia că a făcut un astfel de copil ticălos”.

„Odată a fost prins unul din cei mai frumoși cerbi și s-a stabilit să fie vânat la următoarea vânătoare [parforce..netraductibil. n.t.]. Cerbul a reușit să se elibereze și a distrus recolta bogată a unui țăran. Acesta și-a amintit de edictul care permitea fiecărui proprietar de pământ să împuște vânatul, dacă după notificarea cuvenită nu a primit ajutor. Țăranul a împușcat cerbul anunțându-l pe pădurar să vină să ridice cerbul de pe ogorul său. Pădurarul consternat și-a ieșit din sărite, deoarece vânătoarea urma să aibă loc în ziua următoare. Țăranul a fost aruncat în lanțuri, iar împăratul înștiințat prin pădurarul șef cu rugămintea să dispună ce să se întâmple cu nelegiuitul. – „Ce dispun?” a răspuns cu bunăvoință împăratul, – „să fie vândut cerbul, țăranul să fie eliberat de-ndată și

să i se plătească suma cuvenită pentru împușcarea unui animal de pradă.”

Într-o seară împăratul se plimba cum îi era obiceiul îmbrăcat foarte simplu în Augarten⁴⁶ găsind acolo o fată care plângea amar. A întrebat-o imediat care este motivul supărării ei; datorită costumului său simplu ea a ezitat multă vreme să i se destăinuie și abia după ce a insistat îndelung a reușit să afle că este o fată sărmană de ofițer, care și-a pierdut tatăl și suferea cu mama ei lipsuri. La întrebarea de ce nu se adresează împăratului ea a răspuns că a făcut acest lucru de mai multe ori, dar i s-ar fi răspuns că împăratul nu poate ajuta pe toată lumea. Iosif i-a dat trei ducăți, a îndemnat-o să se liniștească și să vină în ziua următoare la Palat, că el ar avea trecere la împărat și o să pună o vorbă bună în favoarea ei. Mama fetei i-a atras atenția cu cine a vorbit de fapt. În ziua următoare s-a dus tremurândă la castel și s-a aruncat tulburată la picioarele împăratului. Monarhul binevoitor a ridicat-o afectuos, i-a făcut un cadou însemnat și i-a dat asigurarea că mama ei va primi o pensie îndestulătoare, care o să-i revină ei după moartea acesteia. Când i-a permis să plece a mai spus: „Pe viitor să nu mai judecați niciodată omul după haină, deoarece și sub o haină modestă se poate ascunde o inimă deschisă.”

În împrejurimile Brestului împăratul a traversat un râu cu bacul. Câteva fete de țărani se aflau și ele pe bac, iar una dintre ele i s-a adresat deschis, după ce l-a privit cu atenție mai multă vreme: „Nu sunteți cumnatul bunului nostru rege?” La răspunsul afirmativ al lui Iosif, fata a continuat: „Oh! Atunci ați putea pune o vorbă bună ca să-i elibereze pe iubiții noștri, care pentru un pic de contrabandă trebuie să vâslească acolo pe galere. Dacă ați și ce bucurie ne-ați face prin această”. Împăratul milos și-a notat imediat numele pușcăriașilor și în câteva săptămâni au fost eliberați constatându-se că într-adevăr pedeapsa a fost prea aspră pentru vina lor.

Traducerea directă a textului este gândită în lucrarea de față ca o contribuție documentară și sursă primară pentru noi posibilități de abordare și valorificare a imaginii împăratului Iosif al II-lea în cadrul societății transilvănene. Având în vedere longevitatea periodicului *Neu und Alt Siebenbürgischer Provinzialkalender* (1797-1891), dar și faptul că, grație tehnologiei, el este disponibil în întregime în format digital, considerăm că investigarea materialului este de natură să reliefeze noi indicii pentru înțelegerea realităților și resorturilor politico-sociale ale Transilvaniei.

Note:

1. Ioan Cristinel Roman-Negoi, Anca Elisabeta Tatay, *The Tale of a Sick Widow. An Important Contribution to the Development of the Good Emperor's Myth in the Transylvanian Area*, în *Brukenthalia. Romanian Cultural History Review. Supplement of Brukenthal. Acta Musei*, nr.2/ 2012, p. 33.
2. Ioan Cristinel Roman-Negoi, Anca Elisabeta Tatay, *Stage of evolution of the Good Emperor's myth in Transylvania. An Analysis of collective mentality and of social imaginary from Transylvania in the first half of the 19th century on the basis of the historical story entitled The Sick Widow*, în *Fascinația Trecutului. Omagiu istoricului Simion Retegan la împlinire vârstei de 75 de ani*, Cluj-Napoca, coordonatori: Daniela Deteșan, Mirela Popa-Andrei, Madly Lorand, Editura Mega - Editura Argonaut, 2014, p. 585.
3. Alexandru-Bogdan Bud, *Limitele loialității dinastice: Iosif al II-lea și românii din Transilvania în Epoca Modernă*, cuvânt înainte de Rudolf Graf, Cluj-Napoca, Academia Română - Centrul de Studii Transilvane, 2015, p. 176.
4. Ioan Cristinel Roman-Negoi, Anca Elisabeta Tatay, *The Tale of a Sick Widow. An Important Contribution to the Development of the Good Emperor's...*, *op.cit.*, p. 33.
5. Vezi pentru spațiul românesc lucrări de specialitate care abordează în mod direct sau indirect personalitatea împăratului Iosif al II-lea, reformele sale și impactul lor asupra românilor ardeleni: Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul XVIII*, volumul II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969; Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970; Idem, *The Enlightenment and Romanian Society*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980; Idem, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984; Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria Iluminismului românesc*, Timișoara, Editura Facla, 1986; Iacob Mârza, *Școală și națiune. Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987; David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, Editura Enciclopedică, Ediția 1998; Dimitrie Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, Centru de studii și cercetări privitoare la Transilvania, 1945; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Ediție îngrijită de George Ivașcu, București, 1966; Alexandru Dușu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, Editura pentru literatură, 1968; Idem, *Sinteză și originalitate în cultura română*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972; Idem, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, Editura Minerva 1978; Pestu istoriografia subiectului vezi Ioan Cristinel Roman-Negoi, Ana Maria Roman-Negoi, *Împăratul Iosif al II-lea (1780-1790). Repere istoriografice*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Gheorghe Șincai*, XI, 2008, p. 257-263.
6. Ioan Cristinel Roman-Negoi, Anca Elisabeta Tatay, *The Tale of a Sick Widow. An Important Contribution to the Development of the Good Emperor's...*, *op.cit.*, p. 33-34.

7. *Idem.*

8. O analiză mai amplă asupra presei românești unde apar astfel de povestioare despre împărat în intervalul 1790-1918 regăsim la Alexandru-Bogdan Bud. Autorul face și o comparație cu relatările din presa germană și maghiară. Detalierea acestora și interconectivitatea datelor din diferitele periodice din Transilvania cu lucrările din spațiul european ar putea oferi interesante date despre modul în care s-a creat mitul bunului împărat și cum a evoluat loialitatea dinastică la maghiari, sași și români în perioada secolului al XIX-lea. Vezi Alexandru-Bogdan Bud, *Limitele loialității dinastice: Imaginea lui Iosif al II-lea la românii din Transilvania (1790-1918)*, Teză de doctorat susținută în anul 2015, coordonator științific Ioan Bolovan, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, p. 122-176. Teza de doctorat a fost publicată, vezi Alexandru-Bogdan Bud, *Limitele loialității dinastice: Iosif al II-lea și românii din Transilvania în Epoca Modernă*, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2015.
9. Perioada lui Carol VI-lea a fost pentru Imperiu o perioadă de liniște. În această perioadă de acalmie internă s-au așezat și consolidat structuri și realități economice ce au rezistat până în perioada Primului Război Mondial. În general statul austriac a pierdut startul reformelor ce ar fi putut să-l modernizeze în ansamblul său, în comparație cu principala sa competitoră din spațiul german, Prusia. Vezi Mihai Săsăujan, *Politica bisericească a Curții de la Viena în Transilvania (1740-1761)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 44; Michael Hochedlinger, *The Habsburg Monarchy: from military-fiscal state to militarization*, în volumul *The fiscal-military state in eighteenth-century Europe. Essays in honour of P.G.M. Dickson*, Edited by Christopher Storrs, Surrey, Ashgate Publishing Ltd, 2009, p. 55-94.
10. Vezi Robert Pick, *Empress Maria Theresa: The Earlier Years*, New York, Harper & Row, 1966; Karl A. Roeder, *Maria Theresa*, New Jersey, Prentice-Hall, 1973.
11. Detalierea războiului în Erich Zölner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, traducere de Adolf Armbruster, vol. I., București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 375-379.
12. Vezi în această direcție Derek Beales, *Joseph II: In the shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, vol I., Cambridge, Cambridge University Press, 1987, p. 183-184.
13. Ioan Cristinel Roman-Negoi, Anca Elisabeta Tatay, *The Tale of a Sick Widow. An Important Contribution to the Development of the Good Emperor's...*, *op.cit.*, p. 34: „Conflictul a avut o importanță deosebită în opera reformatoare a împăratului, comparabilă cu diversele influențe și opinii la care a fost receptiv. Diferențele majore veneau din modul diferit în care fiecare dintre ei vedeau problemele Imperiului, fiind până la un punct un conflict al vechii generații baroce cu noua generație crescută în spiritul Luminilor. Aceste conflicte duceau uneori la luări de poziție extreme din partea lui Iosif, dar și a mamei sale”.
14. Vezi întâlnirea dintre Iosif al II-lea și Ecaterina cea Mare din 1779 în lucrarea lui Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*,

- Ediția a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu și Simona Brânzaru, București, Editura Corint, 2015, p. 360-362.
15. Vezi vizita din Franța din 1777 în lucrarea lui Camille Paganel, *Historie de Joseph II, Empereur d'Allemagne*, Bruxelles, 1843, p. 99-103.
16. Iosif al II-lea a călătorit în Ungaria (1766), Banat (1768, 1770, 1773, 1788), Transilvania (1773, 1783, 1786), Boemia și Moravia (1764, 1768, 1771, 1773, 1783, 1786), Italia (1769, 1774, 1783/84), Ungaria (1771), Franța (1777, 1781), Rusia (1780, 1787). Vezi Bujor Surdu, *Cronica Nicolae Stoica despre călătoriile lui Iosif II în Banat*, în *Acta Musei Napocensis*, VI, 1969, p. 231-241.
17. Saul K. Padover, *The Revolutionay Emperor: Joseph II of Austria*, London, Eyre and Spottiswoode, 1976, p. 50.
18. Derek Beales, *Joseph II: In the shadow of Maria Theresa...*, *op.cit.*, p. 63.
19. Vezi Doru Radosav, *Arătarea împăratului. Intrările imperiale în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX) Discurs și reprezentare*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2002.
20. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare...*, *op.cit.*, p. 360.
21. George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, Ediția a II-a, vol. I, București, 1993, p. 448.
22. Derek Beales, *Joseph II: In the shadow of Maria Theresa...*, *op.cit.*, p. 172.
23. Vezi Ioan Cristinel Roman-Negoi, *Elemente moderne de propagandă ale politicii împăratului Iosif al II-lea în călătoriile din Transilvania*, în *Annales Universitatis Apulensis, Historica*, nr.7/ 2003, p. 241-244.
24. Vezi Petre Din, *Mitul lui Iosif al II-lea în sensibilitatea colectivă a românilor ardeleni*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2003.
25. Vezi Alexandru- Bogdan Bud, "Resurrection through Death", în *Transylvanian Review*, Winter2014, Vol. 23/ 4, p. 21-30; Alexandru-Bogdan Bud, „Învierea prin moarte”. *Asasinarea lui Franz Ferdinand și comemorarea lui Iosif al II-lea la românii din Transilvania*, în *Primul Război Mondial-Perspectivă Istorică și Istoriografică*, coordonatori: Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana Mihaela Tămași, Cluj Napoca, Academia Română-Centrul de Studii Transilvane/ Presa Universitară, 2015, p. 51-61.
26. Vezi în această direcție lucrarea lui Johann Pezzl, *Charakteristik Joseph II. Eine historisch-biographische Skizze*, Wien, 1790.
27. Vezi Ileana Bozac, Teodor Pavel, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2006.
28. Ela Cosma, *Împăratul călător și ardelenii în memoriile lui Michael Conrad von Heyendorff cel Bătrân*, Cluj-Napoca- România, Gatineau- Canada, Editura Argonaut & Symphologic Publishing, 2015, p. 100.
29. Despre vizita lui Iosif al II-lea din anul 1783 când se vede o răceală între împărat și elita săsească din Transilvania; primirile împăratului nu mai erau la fel de entuziaste din partea comunităților germane din acest spațiu. Vezi Elke Josupeit Neitzel, *Die reformen Josephs II in Siebenbürgen*, München, Dr. Rudolf Trofenik Verlag, 1986, p. 89-94.
30. Constantin Ittu, Rodica Maria Volovici, *Calendarul Sibiului pe 1790 editat de Martin Hochmeister sau digitizarea între necesitate și provocare*, în *Revista Bibliotecii Academiei Române*, Anul 2, Nr.1, ianuarie-iunie 2017, p. 97.
31. Probabil a contat și faptul că sașii aveau o rată a alfabetizării mult mai ridicată față de români, lucru remarcat și de Iosif al II-lea. *Ibidem*, p. 163
32. Vezi Marian Zăloagă, *Imaginea lui Iosif al II-lea în scrisul săsesc între anii 1770-1790*, în *Anuarul Institutului de cercetări socio umane "Gheorghe Șincai"*, VII, Targu-Mureș, 2004, p. 79-101.
33. O sumară privire comparativă arată limpede că la 1848/1849 presa săsească deținea jumătate din numărul aparițiilor editoriale din Transilvania care se adresa ca public, celei mai mici dintre națiunile politice din Marele Principat al Transilvaniei. Ela Cosma, *Presa săsească și revoluția în Transilvania la 1848/1849*, Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 30-31.
34. A contat foarte mult faptul că Iosif al II-lea a vizitat primul în calitate de împărat, Marele Principat al Transilvaniei și din acest motiv orice vizită imperială aducea aminte în mentalul colectiv săsesc de persoana împăratului. Lorand Madly, *Câteva aspecte ale vizitei Împăratului Francisc Iosif în Transilvania din vara anului 1852*, în *Arhiva Someșană. Revistă de Istorie și Cultură*, II/2003, p. 363.
35. *Neu und alter Siebenbürgischer Provinzialkalender für das Jahr Christi 1846*, Biblioteca Brukenthal Sibiu. Accesul la lucrare ne-a fost facilitat de către domnul Constantin Ittu căruia îi mulțumim. Lucrarea este disponibilă în format digitizat în cadrul Bibliotecii Digitale a Universității "Lucian Blaga" din Sibiu <http://digital-library.ulbsibiu.ro/dspace/handle/123456789/517> precum și în cadrul Bibliotecii Europeana https://www.europeana.eu/portal/en/record/9200340/dspace_retrieve_4949.html?q=Provinzial+kalender+1846 (accesat 01.05.2018).
36. Constantin Ittu, Rodica Maria Volovici, *Calendarul Sibiului pe 1790 editat de Martin Hochmeister...*, *op.cit.*, p. 101.
37. Variantele de titlu au fost: *Neuer Siebenbürgischer Provinzialkalender* (1797- 1821); *Neu und alter Siebenbürgischer Provinzialkalender* (1822-1885); *Neuer und alter Siebenbürgischer Provinzialkalender* (1886-1891). Vezi Constantin Ittu, *Un calendar transilvan sibian în limba germană de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în *Collegium Mediense IV, Comunicări Științifice*, nr. XIII/ 2014, p. 123. <http://www.mediensis.ro/wp-content/uploads/2011/11/COLLEGIUM-MEDIENSE-2014.pdf> (accesat 01.05.2018).
38. *Ibidem*, p. 122.
39. *Ibidem*, p. 123. Periodicul poate fi accesat pe situl <https://www.europeana.eu/portal/en/search?q=Neuer+und+alter+Siebenb%C3%BCrgischer+Provinzialkalender> (accesat 22.02.2018).

40. Același editor a cules probabil și povestioare cuprinse în compilația „*Caracterul și viața împăratului Iosif al II-lea*”.
41. Constantin Ittu, *Un calendar în limba germană apărut la Sibiu între 1787 și 1891 sau digitizarea – între necesitate și provocare*, în *Biblioteca fără bariere*, coordonatori volum: Maria Micle, Agneta Lovasz, Simona Burnașiu, Timișoara-București, Editura Universității de Vest- Editura ABR, 2017, p. 242: „*Ca notă generală, calendarul provincial transilvan dă amănunte – de obicei, imediat după foaia de titlu – despre semnele zodiacale, poziționarea planetelor, fazele lunii, după care urmează calendarul propriu-zis. Tot ca notă generală, urmează sfaturi și informații utile, acestea din urmă având atât un plan relativ rigid, cât și particularități care diferă, cum este și firesc, de la un an la altul. Cititorii (de atunci și de azi) mai pot afla care au fost demnitarii și funcționarii Guberniului Marelui Principat al Transilvaniei (Guberniului regal al Transilvaniei, cum apare din 1849). În general, lista menționată are un grad ridicat de ritmicitate, fără a putea vorbi despre o anualitate strictă. Fie în paralel cu aceasta, fie în locul ei este publicată, începând cu 1845, lista demnitarilor și funcționarilor din Universitatea Săsească (organul suprem administrativ al sașilor transilvăneni cu sediul la Sibiu). Din 1803 a survenit o schimbare, în sensul că, în afară de rubrica rezervată poștei din Transilvania, se adaugă lista localităților prin care trece poșta pe ruta Sibiu – Timișoara – Buda – Viena. De reținut că sunt ani în care anumite rubrici dispar, pentru a reveni ceva mai târziu*”.
42. Preluare descriere periodic de la <http://digital-library.ulbsibiu.ro/dspace/handle/123456789/517> (accesat la 23.02.2018).
43. Vezi și Constantin Ittu, *Un calendar transilvănean în limba germană din colecțiile Bibliotecii Brukenthal*: „*Neuer Siebenbürgischer Provinzialkalender*” (1797-1891), în *Restituiri Istorice Hunedorene. In honorem Octavian Floca et Radu Popa*, coordonatori: Ciprian Drăgan și Simion Molnar, Cluj Napoca, Editura Argonaut, 2013, p. 91-104.
44. Rubrica *Mannigfaltigkeiten*, Vezi Constantin Ittu, *Un calendar transilvan sibiian în limba germană de la sfârșitul secolului al XVIII-lea...*, op.cit., p. 124.
45. Mulțumim pentru traducerea textului domnului Helmuth Knall.
46. Grădină publică din Viena rezervată doar înaltei societăți care a fost refăcută și deschisă publicului larg de către Iosif al II-lea în anul 1775.

Bibliography:

- Beales, Derek, *Joseph II: In the shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, vol.I, Cambridge, Cambridge University Press, 1987, 560 p.
- Bud, Alexandru-Bogdan, “*Resurrection through Death*”, în *Transylvanian Review*, Winter 2014, Vol. 23/ 4, p. 21-30.
- Bud, Alexandru-Bogdan, *Limitele loialității dinastice: Iosif al II-lea și românii din Transilvania în Epoca Modernă [Limits of dynastic loyalty: Joseph II and romanians in Transylvania in the Modern Age]*, cuvânt înainte de Rudolf Gräf, Cluj-Napoca, Academia Română-Centrul de Studii Transilvane, 2015, 336 p.
- Hochedlinger, Michael, *The Habsburg Monarchy: from military-fiscal state to militarization*, în volumul *The fiscal-military state in eighteenth-century Europe. Essays in honour of P.G.M. Dickson*, Edited by Christopher Storrs, Surrey, Ashgate Publishing Ltd, 2009, p. 55-94.
- Ittu, Constantin; Volovici, Rodica Maria, *Calendarul Sibiului pe 1790 editat de Martin Hochmeister sau digitizarea între necesitate și provocare [The Sibiu Calendar for the Year 1790 edited by Martin Hochmeister or digitization between necessity and challenge]*, în *Revista Bibliotecii Academiei Române*, Anul 2, Nr.1, ianuarie-iunie 2017, p. 93-103.
- Neitzel, Elke, Josupeit, *Die reformen Josephs II in Siebenbürgen [The Reforms of Joseph II in Transylvania]*, München, Dr. Rudolf Trofenik Verlag, 1986, 325 p.
- Roman-Negoi, Ioan Cristinel; Tatay, Anca Elisabeta, *The Tale of a Sick Widow. An Important Contribution to the Development of the Good Emperor's Myth in the Transylvanian Area*, în *Brukenthalia. Romanian Cultural History Review. Supplement of Brukenthal. Acta Musei*, nr. 2/2012, p. 33-39.
- Roman-Negoi, Ioan Cristinel; Tatay, Anca Elisabeta, *Stage of evolution of the Good Emperor's myth in Transylvania. An Analysis of collective mentality and of social imaginary from Transylvania in the first half of the 19th century on the basis of the historical story entitled The Sick Widow*, în *Fascinația Trecutului. Omagiu istoricului Simion Retegan la împlinire vârstei de 75 de ani*, Cluj-Napoca, coordonatori: Daniela Deteșan, Mirela Popa-Andrei, Madly Lorand, Editura Mega-Editura Argonaut, 2014, p. 584-593.
- Săsăujan, Mihai, *Politica bisericească a Curții de la Viena în Transilvania (1740-1761) [Church Policy of the Vienna Court in Transylvania (1740-1761)]*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2002, 260 p.
- Troyat, Henri, *Ecaterina cea Mare [Catherine the Great]*, Ediția a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu și Simona Brânzaru, București, Editura Corint, 2015, 538 p.
- Zăloagă, Marian, *Imaginea lui Iosif al II-lea în scrisul săsesc între anii 1770-1790 [The image of Joseph II in the saxon writing between 1770-1790]*, în *Anuarul Institutului de cercetări socio umane “Gheorghe Șincai”*, VII, Târgu-Mureș, 2004, p. 79-101.